

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземних мов

Кафедра німецької мови і літератури з методикою викладання

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали)

« ___ » _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____

« ___ » _____ 20__ р.

**ВИКОРИСТАННЯ ПРОЦЕСУ СЛОВОТВОРЕННЯ
ПРИКМЕТНИКІВ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ НА
УРОКАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ
(НА МАТЕРІАЛІ КАЗОК БРАТІВ ГРІММ)**

Кваліфікаційна робота студентки
групи НАФм-23
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 014.02 Середня освіта
(Мова та зарубіжна література (німецька))

Дуднік Софії Андріївни

Керівник: канд. пед. наук, ст.викладач

Коваленко Оксана Олександрівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Дуднік С. А., розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ.....	7
1.1. Поняття іншомовної комунікативної компетентності та її структурні компоненти.....	7
1.2. Підходи, принципи та методи формування іншомовної комунікативної компетентності в науковій літературі.....	13
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕС СЛОВОТВОРЕННЯ ПРИКМЕТНИКІВ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	23
2.1. Словотворення прикметників як метод розширення лексичного запасу здобувачів освіти на уроках іноземної мови.....	23
2.2. Аналіз основних способів словотвору прикметників на матеріалі казок Братів Грімм.....	27
Висновки до розділу 2.....	35
РОЗДІЛ 3. ВИКОРИСТАННЯ СЛОВОТВОРУ ПРИКМЕТНИКІВ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	37
3.1. Особливості використання словору прикметників німецької мови у формуванні іншомовної комунікативної компетентності на матеріалах казок.....	37
3.2. Розробка комплексу навчальних завдань з словотворчим компонентом зادля ефективного засвоєння нових лексичних одиниць та розвитку іншомовної комунікативної компетентності учнів.....	40
Висновки до розділу 3.....	49
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	54
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі, де глобалізація є невід'ємною частиною розвитку суспільства, важливість знань про інші культури, мови, звичаї та традиції постійно зростає, сприяючи активнішій міжкультурній взаємодії. Останні десятиліття демонструють, наскільки важливо бути обізнаним у різнобічній інформації щодо іншої країни, народу. Пандемія Covid 19 та складні умови, в яких перебуває зараз Україна, показали людям, наскільки ефективним може бути онлайн-спілкування, навчання, праця, але у той же час довела, що іншомовна комунікативна компетентність є основою для успішного спілкування, закордонного навчання, бізнес-зустрічей чи онлайн-розмови з людиною з іншого кінця світу. Також для українців повномасштабне вторгнення стало причиною масової еміграції, під час якої вони зіштовхнулися з проблемами через брак культурних та мовних знань. Тож іншомовна комунікативна компетентність є важливим аспектом у навчанні іноземних мов.

Розвиток іншомовної комунікативної компетентності актуальний для сучасних закладів середньої освіти. Адже Україна на шляху до прийняття у Євросоюз, тож здобувачі освіти повинні мати відповідний рівень знань та навичок, щоб вдало комунікувати з представниками інших країн та носіями інших мов.

Для результативного навчання потрібно використовувати на уроках німецької мови цікаві для учнів матеріали. Казки братів Грімм є важливою частиною німецької культурної спадщини та літературної традиції. Вони належать до автентичної літератури та зацікавлюють всіх, хто вивчає німецьку мову. Використання казок для навчання мови може бути стимулюючим та змістовним. Саме розгляд словотвору прикметників у казках є актуальним,

адже ці художні твори наповнені різноманітною емоційно забарвленою лексикою.

Дослідженням іншомовної комунікативної компетентності займалися як вітчизняні, так і іноземні дослідники А. Андрієнко, Г. Дегтярьова, А. Кузьмінський, І. Кухта, В. Омеляненко, Л. Руденко, В. Семиченко, Т. Цигульська та інші. Такі мовознавці як П. Айзенберг, Л. Айхлінгер, І. Барц, Г. Велльманн, Е. Доналіс, Г. Ельзен, Й. Ербен, І. Кюнгольд, С. Мішель, Б. Науман, С. Олзен, О. Путцер, В. Фляйшер досліджували питання словотвору у своїх працях.

Метою роботи є вивчення та аналіз можливостей словотвору для формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти під час вивчення німецької мови на уроках, зокрема на матеріалі казок братів Грімм.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

1. Проаналізувати наукову літературу з теми дослідження та визначити сутність поняття «комунікативна компетентність», «іншомовна комунікативна компетентність».
2. Охарактеризувати основні підходи, принципи та методи формування іншомовної комунікативної компетентності.
3. Визначити основні способи та моделі словотвору прикметників та провести аналіз словотворчих процесів і конструкцій в німецькій мові, зокрема у казках братів Грімм.
4. Розробити комплекс навчальних завдань з використанням особливостей словотвору прикметників в процесі навчання німецької мови задля ефективного формування іншомовної комунікативної компетентності.

Об'єктом дослідження є процес формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти.

Предметом дослідження є використання можливостей словотвору прикметників для формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти на уроках німецької мови в закладах середньої освіти.

Мета та завдання дослідження кваліфікаційної роботи зумовили добір необхідних **методів дослідження**: аналіз наукової та художньої літератури, порівняння, узагальнення та систематизація даних; описовий метод; метод компонентного аналізу; інтерпретаційний метод.

Практичне значення даної роботи полягає у можливості використання її матеріалів і результатів учителями закладів середньої освіти у навчанні німецької мови на уроках та студентами у період педагогічної практики, а також під час написання курсових робіт з даної тематики.

Апробація роботи:

Дуднік С.А. науковий керівник: Коваленко О.О. Афіксація як одна з особливостей словотвору прикметників у казках братів Грім: День філолога на факультеті іноземних мов: збірник матеріалів II Науково-практичної конференції та творчої лабораторії для студентів, учнів та вчителів / Відп. ред. М. Варданян; техн. ред. Н.Захарова. Кривий Ріг, 2024. с. 11 - 13.

XVII Всеукраїнська науково-практична конференція “Слобожанська бесіда - 17. Лінгвістика тексту і вивчення української ментальності”. 29.10.2024. Полтава, Україна.

Структура роботи: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (41 найменування, із них – 7 іноземною мовою) та додатків. Обсяг основного тексту 52 сторінки, основний текст містить 2 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

1.1. Поняття іншомовної комунікативної компетентності та її структурні компоненти

Однією з основних складових життя людини є комунікація. Вона не лише забезпечує обмін інформацією, але і впливає на культурний, соціальний фактори, особистісний розвиток. Український письменник, журналіст Г. Почепцов дуже влучно написав у свої книзі: «Комунікація є такою самою базовою одиницею соціальної дійсності, як час і простір — одиницями дійсності фізичної. Комунікації створюють людей, суспільства й держави. Вони ж можуть зруйнувати їх так само успішно, як і створювали» [32].

Відповідно до етимологічного словника слово комунікація походить з латинської мови *communicatio* — «єдність, передача, з'єднання, повідомлення», пов'язане з дієсловом *communico* — «роблю спільним, повідомляю, з'єдную», похідне від *communis* — спільний [13]. Отож стає зрозуміло, що ще з давніх часів сенс комунікації полягав у обміні інформацією та засобом порозуміння між людьми. У сучасному світі комунікація включає різноманітні форми та канали передачі інформації, від особистого спілкування до міжкультурного.

Проблемами комунікації займалися К. Беррі, Ю. Косенко, Ч. Кулі, А. Пулфорд, П. Сміт, К. Черрі та інші.

У своїх дослідженнях науковці по-різному інтерпретували поняття комунікації. Ю. Косенко зазначає: «<...> комунікація — механізм, за допомогою якого забезпечуються існування та розвиток людських стосунків, який охоплює всі розумові символи, засоби їх передачі у просторі та

збереження у часі (Ч. Кулі), комунікація — у широкому сенсі — соціальне поєднання індивідів за допомогою мови та знаків, установлення загальнозначущих наборів правил для різної цілеспрямованої діяльності (К. Черрі), комунікація — це акт відправлення інформації від мозку однієї людини до мозку іншої людини (П. Сміт, К. Беррі, А. Пулфорд) <...>» [21].

Стрімкий розвиток технологій впливає на засоби та способи комунікації, тож надзвичайно важливо розвивати комунікативну компетентність ще починаючи із закладів середньої освіти. Так, у Новій українській школі навчання орієнтоване на компетентнісний підхід, у основі якого лежить ціль формувати та розвивати практичні навички, які потім можна застосовувати з легкістю у житті. І саме комунікативна компетентність є основою цього підходу.

У 2020 році була розроблена Європейська рамка особистісної, соціальної та навчальної ключової компетентності (LifeComp). У ній описані компетентності, які можна отримати через різні види освіти. Тож однією з компетентностей, внесених до рамки, є комунікація: «Використання відповідних комунікаційних стратегій, предметно-спеціальних кодів та інструментів залежно від контексту та контенту» [10]. Тобто комунікативна компетентність розглядається як розуміння важливості різноманітних комунікативних стратегій, мовних стилів та інструментів, які відповідають конкретному контексту та змісту; управління взаємодією та діалогами у різних соціокультурних сферах та ситуаціях, що є специфічними для певної галузі; активне слухання інших та активна участь у розмовах із впевненістю, наполегливістю, чіткістю та взаєморозумінням як у особистому, так і в соціальному контексті.

Сутність поняття комунікативна компетентність досліджували вчені Л. Барановська, О. Біляєв, М. Вашуленко, О. Любашенко, Л. Мацько, В. Мельничайко, С. Ніколаєва, Н. Пашківська, М. Пентилюк, С. Савіньон, Д. Хаймс та інші.

Науковці визначають комунікативну компетентність по-різному (Таблиця 1.1.):

Таблиця 1.1.

Визначення поняття «комунікативна компетентність» різними науковцями

Автор	Комунікативна компетентність
Р. Белл	знання, вміння та навички, необхідні для розуміння інших і формування власної мовної поведінки відповідно до цілей, сфер та ситуацій спілкування. Ця здатність формується в процесі взаємодії людини з соціальним середовищем та придбання соціально-комунікативного досвіду [28].
Т. Вольфовська	рівень сформованості досвіду та умінь у міжособистісній взаємодії з урахуванням особистих здібностей та соціального статусу [28].
О. Ковальова	«Комунікативна компетентність — це здатність людини ефективно здійснювати під час спілкування обмін інформацією, почуттями та емоціями, презентувати і цивілізовано відстоювати власну точку зору на засадах визнання різноманітності позицій і шанобливого ставлення до цінностей інших людей» [19].
Л. Мамчур	здатність особи встановлювати та підтримувати необхідні контакти в суспільстві та ефективно використовувати мовні та немовні засоби спілкування [28].
С. Савіньон	здатність ефективно взаємодіяти у реальних ситуаціях спілкування, де відбувається динамічний обмін інформацією. Ця компетентність передбачає адаптацію лінгвістичної компетенції до сприйняття різноманітної інформації, яка має як мовний, так і немовний характер [23].
Д. Хаймс	знання, які дають людині можливість здійснювати цілеспрямоване мовленнєве спілкування [30].
І. Хомяк	здатність використовувати мовленнєві навички в різних життєвих ситуаціях [28].

А. Холлідей стверджує, що знання іноземної мови є основою для розвитку комунікативної культури у людини. У своєму дослідженні лінгвістка підкреслює, що комунікативна культура неодмінно включає в себе розвинену мовну компетентність, яка представляє собою внутрішню готовність та здатність до спілкування мовою іншої культури [23].

С. Савіньон акцентує на важливості успішної іншомовної комунікації, що залежить від готовності та бажання співрозмовника ризикувати висловлювати свої думки іншою мовою, а також від його здатності використовувати словниковий запас та граматичні структури для передачі повідомлення. У іншомовному спілкуванні важливу роль відіграють невербальні засоби (жести, міміка, інтонація), тоді як лінгвістична правильність, хоч і важлива, може розглядатися як лише один з компонентів іншомовного комунікативного обміну [23].

Вітчизняні науковці подають наступне визначення іншомовної комунікативної компетентності: «<...> це здатність успішно вирішувати завдання взаємодії і взаєморозуміння з носіями мови, яка вивчається, у відповідності з нормами і культурними традиціями в умовах прямого й опосередкованого спілкування». Компетентність розвивається через комплексний підхід до мовленнєвого, соціокультурного і мовного розвитку учнів, враховуючи їхній вік та інтереси на різних етапах вивчення мови. Її основу складають комунікативні навички, які формуються шляхом опанування мовних засобів для усного та письмового висловлювання. Однак знання лексичного матеріалу і граматики не гарантує розвиток комунікативних умінь. Важливо вміти користуватися цими знаннями для створення і розуміння інформації у відповідних ситуаціях спілкування. Розвиток іншомовної комунікативної компетентності також неможливий без наявності соціокультурних і соціолінгвістичних знань та навичок, які допомагають людині інтегруватися в інше суспільство і сприяють її соціалізації в новому середовищі [25].

Д. Беґека зазначає, що іншомовна комунікативна компетентність являє собою комплексне та багатопланове утворення в структурі особистості, яке формується в процесі навчання. Це включає не тільки загальні знання іноземної мови, а й професійно орієнтоване мовлення, вільне спілкування, володіння термінологією та мовленнєвими зразками, а також знання

граматичних норм [5]. За визначенням О. Волошиної, іншомовна комунікативна компетентність — це здатність ефективно використовувати іноземну мову в усній і письмовій формах для досягнення цілей у міжособистісній та міжкультурній взаємодії [6]. Відповідно до І. Вяхка, іншомовна комунікативна компетентність також включає наявність фонетичних, лексичних та граматичних знань, а також здатність застосовувати ці знання на практиці, формуючи комунікативні вміння в говорінні, читанні, письмі та аудіюванні [8].

М. Кенел та М. Свейн виділяють в моделі іншомовної комунікативної компетентності чотири компоненти: граматичну, соціолінгвістичну, дискурсивну і стратегічну. Граматична компетентність охоплює рівень володіння мовним кодом, включаючи словниковий запас, правила правопису та вимови, словотворення і побудову речень. Соціолінгвістична компетентність передбачає вміння адекватно використовувати граматичні форми в різних соціолінгвістичних контекстах для виконання різних комунікативних функцій. Дискурсивна компетентність дозволяє об'єднувати окремі речення у зв'язне повідомлення, використовуючи різні синтаксичні і семантичні засоби. Стратегічна компетентність полягає в здатності використовувати вербальні та невербальні засоби для уникнення розриву комунікації в разі недостатнього рівня компетентності співрозмовника або наявності побічних ефектів [23].

Н. Бідюк розділяє структуру іншомовної комунікативної компетентності на:

- сукупність цілей навчання у різних видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письма);
- сукупність знань (мовленнєвих, мовних, паралінгвістичних, лінгвонародознавчих, морально-етичних);

- сукупність навичок та умінь (мовних, мовленнєвих, комунікативних, гностичних, перцептивних, паралінгвістичних, лінгвонародознавчих, організаційних);
- сукупність досвіду комунікативного, методичного та технологічного як результату комунікативної діяльності у спілкуванні [17].

Н. Завіниченко розглядає такі аспекти іншомовної комунікативної компетентності:

- Гностичний аспект включає систему знань про специфіку спілкування взагалі та в професійному контексті, розуміння різних стилів іншомовного спілкування та загальну культурну компетентність.
- Комунікативний аспект охоплює вміння встановлювати зв'язок з іншомовним співрозмовником, керувати ситуацією взаємодії, використовувати культурно відповідне мовлення, а також володіння експресивними та перцептивно-рефлексивними навичками, які допомагають розуміти внутрішній світ співрозмовника та аналізувати власну поведінку.
- Емоційний аспект включає гуманістичне налаштування на спілкування, зацікавленість у взаємодії з іншими людьми, готовність до особистісних, діалогічних відносин, розвинену емпатію та здатність до рефлексії, високий рівень ідентифікації з професійними та соціальними ролями, позитивне сприйняття самого себе та психоемоційний стан [14].

Отже, дослідники визначають комунікативну компетентність як здатність використовувати мову для спілкування та обміну думками у різних ситуаціях під час взаємодій з іншими учасниками спілкування, обираючи комунікативну поведінку, що відповідає реальній ситуації. Комунікативна компетентність не розглядається як особистісна риса, а її рівень проявляється безпосередньо в процесі спілкування. Вона включає знання мовних і мовленнєвих норм, етикету, культурних особливостей, соціального досвіду та вміння використовувати ці знання відповідно до ситуації.

1.2. Підходи, принципи та методи формування іншомовної комунікативної компетентності в науковій літературі

Формування іншомовної комунікативної компетентності є важливим аспектом сучасної педагогіки, методики навчання іноземних мов та лінгвістики, особливо в контексті глобалізації та міжкультурної комунікації. Це комплексний процес, який здійснюється у поєднанні та використанні різних підходів, принципів та методів.

Науковці виокремлюють наступні підходи для формування іншомовної комунікативної компетентності: комунікативно-діяльнісний підхід; особистісно зорієнтований підхід; компетентнісний підхід; культурологічний підхід; рефлексивний підхід; рівневий підхід; професійно орієнтований підхід.

Комунікативно-діяльнісний підхід передбачає органічне засвоєння мовних правил та їх комунікативних функцій через інтеграцію з мовленнєвими вправами. Основна його мета полягає у впровадженні форм роботи, що включають активну комунікацію в парах, групах та командах, з акцентом на функціональне використання мовного матеріалу. Уроки організовані так, щоб мінімізувати використання рідної мови та зосередити увагу на чотирьох видах мовленнєвої діяльності — аудіювання, читання, говоріння і письма — через комунікативні вправи та завдання [1].

Особистісно орієнтований підхід визначає учня як активного партнера у навчанні, де він може проявляти свої інтереси і комунікативну позицію. На уроках забезпечуються можливості для самоконтролю, взаємоконтролю, рефлексії та взаємної допомоги, а також створюються ситуації вибору та проблемні завдання різної складності для усвідомленого засвоєння матеріалу [1].

Компетентнісно спрямований підхід розширює навчальні цілі, зокрема розвиває комунікативну компетентність учнів, яка включає ключові та професійні компетентності, необхідні для соціальної та професійної взаємодії.

Ці компетентності можуть бути розділені на кілька сфер: загальнокультурний розвиток, функціонування в комунікативно-інформаційному середовищі, навчально-пізнавальні компетентності та готовність до безперервної освіти [1].

Багато дослідників вважають, що рефлексивний компонент є основоположним елементом мовної освіти на всіх етапах життя. Рефлексія є ключовою у процесі самостійного навчання. У процесі вивчення іншомовної комунікативної компетентності рефлексивна самооцінка включає в себе дві основні складові. По-перше, вона передбачає вміння оцінювати рівень розвитку іншомовної комунікативної компетентності. По-друге, це оцінка успішності навчальної діяльності, тобто результатів та методів її вивчення. Важливою частиною самооцінки є також оцінка учнями своєї мовної особистості як активного учасника навчального процесу. Для ефективної реалізації рефлексивного підходу важливо використовувати проблемні ситуації, які можуть бути як реальними, так і сформульованими вчителем або самими учнями [25].

Культурологічний підхід зорієнтований на те, що навчання мовам є частиною процесу культурного освоєння країни, мова якої вивчається. Базується на діалозі культур, де порівнюються факти з художньої творчості (ідеї, теми, моральні та естетичні цінності) і способи життя носіїв мови. Мета полягає у формуванні стійкої мотивації до вивчення іноземної мови та іншомовної культури через порівняння з рідною мовою і культурою [25].

Рівневий підхід диференціює навчання за стандартними та профільними рівнями. Стандартний рівень забезпечує базову підготовку. Профільний рівень дозволяє не лише забезпечити загальноосвітній рівень підготовки, але й вивчати складніший матеріал, впроваджувати диференційоване, модульне, проблемне та проектне навчання, активно використовувати міжпредметні зв'язки та сучасні інформаційні технології з урахуванням інтересів та потреб учнів [1].

Професійно орієнтований підхід передбачає створення уроків іноземної мови в старшій школі, що враховують специфіку та принципи навчання відповідно до освітнього профілю. Форми роботи на уроці організуються таким чином, щоб сприяти іншомовному спілкуванню за допомогою матеріалів, що відповідають профільному спрямуванню. Мовний та мовленнєвий матеріал, який використовується для ситуаційного професійного спілкування на уроці, сприяє розвитку основ професійної іншомовної комунікативної компетентності [1].

Відповідно до цих підходів, у методичній літературі для уроків іноземної мови часто використовуються такі терміни, як урок комунікативно-діяльнісний, компетентісно спрямований, особистісно орієнтований, профільний, комбінований, інтегрований, інтерактивний, інноваційний, стандартний і нестандартний уроки [1].

Науковці розрізняють дидактичні та методичні принципи у навчанні іншомовної комунікативної компетентності (Таблиця 1.2.) [25]:

Таблиця 1.2.

**Дидактичні та методичні принципи у навчанні іншомовної
комунікативної компетентності**

Принцип	Сутність
Дидактичні принципи	
Наочності	створення умов для чуттєвого сприймання (зорове, слухове) іншомовного середовища, що допомагає в розвитку мовних навичок та засвоєнні матеріалу.
Свідомості	цілеспрямований відбір навчальних матеріалів, що сприяють розвитку пізнавальних здібностей учнів, а також в організації навчального процесу, що охоплює усвідомлення правил виконання завдань і поступове автоматизування цих навичок.
Міцності	підкреслює важливість накопичення і збереження мовного матеріалу в пам'яті учнів для успішного мовлення. Для ефективного використання мови необхідно, щоб учень

Продовж. табл. 1.2.

	зберігав у пам'яті необхідну кількість лексики, мовленнєвих зразків та інших елементів мови.
Науковості	учням пропонуються надійно обґрунтовані наукові знання, а методи навчання наближені до методів науки, яку вивчають.
Активності	передбачає високу мовленнєву і розумову активність учнів при оволодінні іншомовною комунікативною компетентністю. Це забезпечує ефективність навчального процесу через інтенсивну участь кожного учня.
Виховного навчання	акцентує увагу на розвитку особистості учнів, їх гармонійному розвитку і формуванні пізнавальних мотивів. Особливу увагу слід приділити самостійній діяльності учнів і самоорганізації.
Систематичності і послідовності	логічне і послідовне подання матеріалу: від простого до складного, від відомого до невідомого, що сприяє розвитку навичок і умінь.
Враховання індивідуальних особливостей учнів	адаптація навчального процесу до індивідуальних психологічних особливостей учнів, що впливають на успішність освоєння мовних навичок.
Доступності і посильності	навчальний матеріал повинен бути відповідним до вікових та інтелектуальних можливостей учнів, щоб уникнути перевантаження і зниження інтересу до занять.
Міжпредметної координації	узгодження тем різних дисциплін, що допомагає уникнути дублювання і формує у учнів цілісне сприйняття навколишнього світу.
Міжкультурної взаємодії	забезпечує організацію навчального процесу з урахуванням національно-культурних особливостей учнів, що сприяє розвитку їх іншомовної комунікативної компетентності на міжкультурному рівні.
Методичні принципи	
Комунікативності	забезпечує ефективне досягнення основної мети навчання іноземної мови в середніх школах — підготовку учнів до іншомовного міжкультурного спілкування на основі засвоєного навчального матеріалу. Цей принцип передбачає організацію навчального процесу як відображення реальної комунікації, зберігаючи всі основні характеристики цього процесу.
Комунікативно орієнтованого формування мовленнєвих навичок	вивчення мовних підсистем (лексика, граматики, фонетика) повинно підтримувати процес розвитку здатності використовувати іноземну мову для міжкультурного спілкування. При цьому зміст мовленнєвого спілкування має

	бути пріоритетним, а мовні навички мають бути інтегровані в цей процес.
Інтегрованого навчання видів мовленнєвої діяльності і аспектів мови	одночасний розвиток всіх мовленнєвих умінь (аудіювання, говоріння, читання, письмо, переклад) в межах визначеного навчального плану, використовуючи загальний мовний матеріал і спеціальні вправи.
Взаємопов'язаного навчання мови і культури	включає два підходи: перший — демонстрацію нерозривного зв'язку між іноземною мовою та її культурою, другий — аналогічну роботу з рідною мовою.
Домінуючої ролі вправ	організація навчального процесу таким чином, щоб формувати навички і розвивати вміння для ефективного іншомовного спілкування.
Автентичності навчальних матеріалів	використання реальних і відповідно організованих матеріалів, що включають тексти, невербальні комунікації та культурні реалії країни, мова якої вивчається.
Розвитку автономності учнів	акцентує на формуванні у них здатності і бажання самостійно працювати над вивченням іноземної мови та культури. Вчитель повинен допомогти учням визначити власний шлях вивчення мови та культури.

Методи формування іншомовної комунікативної компетентності, які ґрунтуються на дидактичних та методичних принципах, спрямовані на розвиток умінь і навичок, необхідних для ефективного спілкування іноземною мовою. Дослідженням цієї області займалися вітчизняні та зарубіжні вчені-методисти: І. Баценко, І. Берман, В. Борщовецька, В. Віддоусон, В. Гнаткевич, Р. Елліс, О. Ізмайлова, Н. Катрич, Е. Мірошніченко, І. Нейшн, Ю. Солодовнікова, О. Тарнопольський, В. Теніщева, О. Чиханцова та інші.

Одним з основних методів формування іншомовної комунікативної компетентності є комунікативний метод навчання, який спрямований на створення умов, що максимально наближені до реального процесу спілкування. Науковці визначають принципи реалізації комунікативного методу:

- мовленнєва спрямованість: основна мета навчання — це практичне використання іноземної мови, а не просто досягнення мовленнєвих цілей;

- індивідуалізація: врахування особистісних аспектів учнів, таких як їх життєвий досвід, інтереси та емоційний стан, для створення мотивації та активізації навчальної діяльності;
- функціональність: вибір матеріалу, що відповідає реальним умовам комунікації;
- ситуативність: створення умов, що стимулюють мовленнєву активність і розвиток навичок через змодельовані комунікативні ситуації;
- новизна: постійна зміна тем, обставин і завдань для підтримки інтересу та активності учнів [25, с.123].

Під час навчання за комунікативним методом учні розвивають іншомовну комунікативну компетентність через процес комунікації. Вправи і завдання повинні бути орієнтовані на комунікативні потреби, включаючи заповнення інформаційних прогалин, вибір та реакцію.

Метод також акцентує використання автентичних матеріалів, які відображають реальні мовні практики носіїв мови. Мовленнєва взаємодія учнів може відбуватися у різних формах — парах або групах, з обмеженим використанням рідної мови. У цьому контексті реалізується комунікативно-орієнтований контроль [25].

У навчанні за комунікативною методикою використовуються різноманітні види опор, такі як змістові, смислові, словесні та зображальні, які допомагають організувати висловлювання і засвоювати граматичний матеріал. Мовні ігри також сприяють спілкуванню в різних соціальних контекстах і ролях [25].

У процесі формування іншомовної комунікативної компетентності словотворчі методи сприяють розширенню лексичного запасу. Вони дозволяють учасникам освітнього процесу краще розуміти структуру слова і утворювати нові похідні слова, спираючись на вже відомі елементи. Опанування основних принципів словотворення не тільки збільшує обсяг активного словника, а й покращує розуміння значень слів та їх смислових

відтінків. Це забезпечує учням можливість краще формулювати власні думки, легше пристосовуватися до різноманітних комунікативних ситуацій і успішно сприймати складніші тексти та усне мовлення.

Одним із важливих і інноваційних методів, спрямованих на розвиток іншомовної комунікативної компетентності, є проблемне навчання. Цей метод вирізняється своєю творчою спрямованістю завдань, на відміну від традиційних репродуктивних підходів. Як зазначає М. Козяр, проблемне навчання нагадує науковий пошук, де здобувачі освіти активно шукають знання через постановку проблемних задач, ініційованих викладачем. Це вимагає особливої майстерності у формулюванні проблеми і не підлягає жорсткому регламентуванню, тому його слід застосовувати частинами і з обґрунтуванням, залежно від навчального матеріалу. Ключовим є створення і розв'язання проблемних завдань, що забезпечує творче засвоєння знань і навичок [20].

Прикладом реалізації проблемного навчання на заняттях з іноземних мов можуть бути індивідуальні ситуативні завдання, такі як «замовлення страв у ресторані» або «бронювання номера в готелі». Такі завдання наближають навчання до реальної професійної діяльності та моделюють комунікативні ситуації, характерні для сфери обслуговування. І. Силютіна підкреслює, що людський мозок краще запам'ятовує пережиті ситуації і конструює майбутні, де учасник освітнього процесу не тільки реагує на ситуацію, але й прогнозує свою мовленнєву поведінку, обираючи відповідний стиль. Моделювання комунікативних ситуацій ефективно сприяє розвитку навичок непідготовленого мовлення [31].

Застосування проблемного навчання створює умови для формування стійких комунікативних навичок, розвитку проблемного мислення у здобувачів освіти і вміння правильно будувати комунікативні ситуації.

Н. Андрущенко описує інтерактивний метод навчання як спосіб колективної взаємодії учасників педагогічного процесу через бесіди і діалоги,

що забезпечують взаєморозуміння, спільне вирішення навчальних завдань і розвиток особистісних якостей учнів [2, с. 8]. Основою інтерактивного методу є принцип колективної взаємодії, який передбачає досягнення комунікативних цілей через соціально-інтерактивну діяльність, таку як дискусії, обговорення, дебати, рольові і ділові ігри.

У процесі формування іншомовної комунікативної компетентності важливу роль відіграє творчий індивідуальний підхід. Ігровий метод є перспективним для організації навчальної діяльності, оскільки він стимулює творчість і активізує освітній процес. Гра дозволяє учням покращувати знання і навички, долати внутрішні конфлікти і стреси, взаємодіяти з іншими учасниками процесу і отримувати досвід у вирішенні різноманітних завдань [29].

Рольові ігри допомагають учням відчувати різні комунікативні ролі, розвивати інтелектуальні здібності та творчий потенціал. Навчально-рольова гра є імітаційною моделлю діяльності, яка дозволяє учням висловлюватися на задані теми, формулювати власні думки, прогнозувати і приймати рішення в нестандартних ситуаціях, долати труднощі в реальному житті. Формування комунікативної компетентності через реальні акти спілкування допомагає розвитку всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності та позитивної мотивації для вивчення іноземної мови [29].

Проектний метод навчання активно залучає мовленнєву діяльність шляхом самостійного пошуку інформації, побудови аргументів та формування власної позиції, зосереджуючи увагу на змісті висловлювання, а не на його формі. Метод проєктів передбачає використання певних навчальних прийомів і дій учнів для розв'язання проблем, результатом чого є створення конкретного продукту діяльності, який демонструє практичне застосування отриманих знань. Як педагогічна технологія, метод проєктів включає дослідницькі, пошукові та творчі елементи. У процесі роботи над проєктом учні самостійно визначають проблему, розбивають її на підпроблеми, формулюють гіпотези,

досліджують зв'язки між підпроблемами і пропонують рішення. Важливою частиною є вміння аргументувати свою точку зору, вести дискусії, підтримувати дебати та досягати компромісів, що відображає комунікативну компетентність. Знання мовного етикету та соціокультурних аспектів також підвищує продуктивність методу відповідно до сучасних вимог методики навчання іноземних мов. Проєктний метод сприяє розвитку навичок самостійного дослідження, що стане корисним для реалізації складніших проєктів у майбутній професійній діяльності [12].

Дискусійний метод фокусується на публічному обговоренні для з'ясування різних точок зору та пошуку правильного рішення спірних питань. Цей метод допомагає формувати свідоме ставлення до обговорюваних проблем, мовну культуру та критичне мислення. Дискусії сприяють не тільки опануванню всіх видів мовленнєвої діяльності, але й виявленню причин проблем і спробам їх вирішення. Інтерес до самостійного розв'язання проблем стимулює пізнання, формує культуру творчого мислення та використовує життєвий досвід для засвоєння нових знань [12].

Висновки до розділу 1

У сучасному світі спілкування вийшло на новий рівень, адже з'явилися нові засоби комунікації, глобалізація робить його більш доступним, легшим та різноманітним. Тож комунікативна компетентність є невід'ємною частиною навчання на уроках. Багато вчених досліджували поняття комунікативна компетентність та іншомовна комунікативна компетентність. Отож комунікативну компетентність можна трактувати як здатність ефективно користуватися мовою для обміну думками і ведення діалогу в різних умовах спілкування, обираючи доречні засоби та форми вираження відповідно до конкретної ситуації. Іншомовна комунікативна компетентність — це сукупність знань, умінь та навичок, що дає змогу ефективно застосовувати

іноземну мову як у професійній діяльності, так і для особистісного зростання та самоосвіти.

Структура іншомовної комунікативної компетентності охоплює цілі навчання в різних видах мовленнєвої діяльності, а також знання, навички й уміння, набуті в процесі комунікативної взаємодії.

Формування комунікативної компетенції іноземною мовою — це багатогранний процес, який реалізується через поєднання та використання різних методів, принципів і технік. До основних підходів відносяться: комунікативно-діяльнісний, особистісно зорієнтований, компетентнісний, культурологічний, рефлексивний, рівневий, професійно орієнтований підхід. Кожен підхід має свої цілі та особливості використання на різних типах уроків та профілях, рівнях навчання.

У навчанні іншомовної комунікативної компетентності важливу роль відіграють принципи навчання, які можна поділити на дві групи: дидактичні та методичні принципи.

До більш ефективних методів формування іншомовної комунікативної компетентності дослідники відносять: комунікативний метод, словтвочний метод, проблемне навчання, інтерактивний метод, ігровий метод, проєктний метод та дискусійний метод.

РОЗДІЛ 2

ПРОЦЕС СЛОВОТВОРЕННЯ ПРИКМЕТНИКІВ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

2.1. Словотворення прикметників як метод розширення лексичного запасу здобувачів освіти на уроках іноземної мови

Двигуном розвитку сучасної німецької мови є словотвір. Словотвір — це мовний процес, у результаті якого утворюються нові слова, таким чином відбувається розширення словникового складу мови. Український лінгвіст І. Вихованець дуже влучно сказав: «Двигун словотвору діяв, діє і діятиме повсякчас, поки з'являтимуться нові предмети, народжуватимуться нові слова і мислі» [33]. Цю думку можна інтерпретувати до мов усього світу, адже людство розвивається, з'являються нові речі, явища та реальності, тому мова не може стояти на місці, їй потрібно розвиватися та йти в ногу з часом.

Словотворення прикметників є важливим засобом розширення лексичного запасу на уроках іноземної мови, оскільки дозволяє учням гнучко створювати нові слова, використовуючи різні мовні структури. Словотворення сприяє розумінню семантичних відтінків, граматичних правил і глибшому засвоєнню мови загалом.

У статті І. Гаврилової «Лексико-граматичні особливості словотворення» пропонується умовний поділ системи словотвору на чотири частини, які, на нашу думку, можуть сприяти розширенню лексичного запасу здобувачів освіти:

- Засоби словотворення — різні префікси, суфікси, основи та інші морфологічні елементи, що додаються до кореневих слів для утворення нових слів [9]. Вони будуть допомагати учням розуміти зв'язок між

словами та прогнозувати значення нових слів на основі знайомих елементів.

- Моделі словотворення — це типові структури або схеми, за якими утворюються нові слова [9]. Використання таких моделей полегшує запам'ятовування нових слів і їхнє утворення, оскільки учні починають бачити закономірності у словотворенні.
- Типи словотвору — охоплюють всі слова, побудовані за певними моделями, і підкреслюють використання типових словотворчих засобів [9]. Вивчаючи типи словотворення, учні отримують можливість класифікувати нові слова за різними критеріями, що полегшує розширення їхнього словникового запасу.
- Поля — це словникові категорії або групи слів, що містять у собі всі слова мови, які мають будову однієї моделі [9]. Вивчення цих полів допомагає учням краще орієнтуватися у великому словниковому запасі мови, розуміти зв'язки між різними словами.

Таким чином, використання різних частин словотвору під час навчання сприяє не лише розширенню лексичного запасу, але й покращує розуміння граматики, що робить процес навчання більш інтегрованим і ефективним.

Різні способи словотвору прикметників у німецькій мові значно впливають на розширення лексичного запасу учнів на уроках іноземної мови.

1. Словоскладання (*Zusammensetzung*): Комбінування двох коренів чи основ для створення нових прикметників, таких як *kinderlieb* (*Kinder* + *Lieb*), розширює можливості утворення нових слів. Це допомагає учням розуміти складніші слова на основі знайомих компонентів.
2. Дери́вація (*Derivation*): Додавання афіксів до основи слова (*dankbar*, *unbekannt*) дає змогу учням легко формувати нові прикметники, вивчаючи закономірності та семантичні зміни, що супроводжують використання префіксів і суфіксів.

3. Зрощення (*Zusammenbildung*): Поєднує процес словоскладання та деривації (*breitschultrig*), що робить лексику багатшою й гнучкішою, оскільки учні можуть застосовувати ці два методи одночасно для створення складних прикметників.
4. Конверсія (*Konversion*): Перехід слова в іншу частину мови (*laut — Laut*) дозволяє учням гнучко використовувати слова у різних граматичних категоріях, що розширює їх словниковий запас і граматичні можливості.
5. Аббревіація (*Wortkürzung, Abreviation*): Скорочення прикметників (*ÖPNV*) сприяє швидкому засвоєнню та ефективнішому використанню мовних конструкцій, зберігаючи при цьому зрозуміле значення.
6. Запозичення: Використання іноземних слів, таких як *unfair, radikal, elegant*, допомагає учням зрозуміти вплив інших мов на німецьку мову і розширює їхній активний словниковий запас [37].

Ці способи формування прикметників допомагають учням краще розуміти та використовувати мову, розширюючи їхній лексичний запас, граматичні знання та здатність до творчого мовлення.

Для утворення нових слів використовуються словотвірні моделі. В. Фляйшер визначає словотвірну модель як морфологічно і лексико-семантично зумовлену структурну схему, за якою можуть бути утворені серії словотвірних конструкцій з однаковою структурою [37]. Кожна з моделей забезпечує учнів інструментами, які використовуються у створенні нових слів, сприяють розумінню їх структури та семантики:

1. Модель корневих слів: кореневі слова є невмотивованими і не розділяються на морфеми (наприклад, *klug, bitter*). Учні запам'ятовують базові слова, які часто є короткими, що робить їх легкими для засвоєння. Такі прикметники стають основою для подальшого вивчення більш складних структур.
2. Модель безафіксного словотвору: перехід між частинами мови без використання афіксів дозволяє учням розуміти, як одна основа може

змінювати свою функцію в залежності від контексту (grünen — дієслово, grün — прикметник, Grün — іменник). Це сприяє розвитку гнучкості у використанні лексики.

3. Префіксальна модель: додавання префіксів (unfähig, uralt, missgelaunt) надає словам нових значень. Розуміння ролі префіксів допомагає учням легко створювати нові слова та вивчати категоріальні зміни значень (заперечення, посилення).
4. Суфіксальна модель: використання суфіксів (golden, langsam, mündlich) допомагає учням розширювати значення слів та переносити їх у різні категорії, надаючи прикметникам ширші семантичні відтінки.
5. Модель префіксально-суфіксального словотвору: поєднання префіксів і суфіксів (Gefrage, befragt) дозволяє учням формувати більш складні слова та розуміти складніші структури.
6. Словоскладання: комбінація слів (turmhoch, federleicht) дозволяє створювати нові прикметники, поєднуючи різні поняття в одне ціле, що значно збагачує лексику.
7. Моделі із залишковими елементами: ці моделі (Brombeere, beginnen) демонструють учням еволюцію слів та їхні структури, сприяючи глибшому розумінню словотворення [16].

У процесі вивчення іноземної мови продуктивність словотворчих методів прикметників німецької мови, зокрема деривації, відіграє важливу роль у розширенні лексичного запасу. Деривація є ключовим методом завдяки своїй здатності створювати нові прикметники шляхом додавання суфіксів, які, незважаючи на їх обмежену кількість, значно диференціюють значення слів.

Найбільш продуктивними суфіксами в німецькій мові є -ig, -isch, -lich, які історично використовувалися для формування прикметників [37]. Вони сприяють розвитку лексичного запасу учнів через різні рівні семантичного збагачення слів. Тому саме при аналізі слів з цими суфіксами за методом семантичного збагачення виокремлюють п'ять семантичних ступенів:

1. Чиста мотивація: der japanische Kassettenrecorder — der Kassettenrecorder aus Japan;
2. Порівняння: die freundliche Behandlung — die Behandlung, wie die des Freundes;
3. Автосемантичне розширення: ein zerbrechlicher Gegenstand — ein Gegenstand, der leicht zu zerbrechen ist;
4. Лексикалізація: ein lustiger Abend — ein Abend, der so beschaffen ist, dass er Heiterkeit bewirkt;
5. Ідіоматизація: ein prächtiger Einfall — ein ausgezeichnete vortrefflicher Einfall [22].

2.2. Аналіз основних способів словотвору прикметників на матеріалі казок Братів Грімм

Відомі німецькі мовознавці брати Якоб (1785—1863) і Вільгельм Грімм (1786—1859) — створили та видали збірки казок, які до сьогодні читають, екранізують та якими захоплюються як діти, так і дорослі.

Починаючи з 1806 року брати Грімм стали збирати казки і легенди, які були частиною культури німецького народу і поширювалися з уст в уста. Зібрані казки відіграли особливу роль у збереженні усної народної творчості та розвитку німецької мови. Братам Грімм вдалося врятувати німецьке слово, яке поєднало в собі національні ідеали, розуміння добра та зла, любові, взаємовідносин та інших важливих соціальних та духовних тем. Тому саме на матеріалі казок братів Грімм доречно дослідити особливості словотвору прикметників у німецькій мові [40].

Афіксація у німецькій мові розглядається як процес творення слів з використанням афіксів. Тобто до основи слова додається суфікс або префікс, або одночасно префікс та суфікс, таким чином з'являється нове слово [36].

Значна кількість слів утворюється саме таким шляхом: додаванням до кореня прикметників дериваційних афіксів, які надають слову певного відтінку та можуть повністю змінити його значення.

Кожен словотвірний суфікс слугує показником приналежності лексичної одиниці до певної частини мови. Тому для кожної частини мови характерні суфікси, які слугують засобом творення нового слова. Для прикметників німецької мови науковці виділяють продуктивні суфікси: -ig, -isch, -en, -ern, -lich, -bar, -sam, -haft [37].

У казці братів Грімм «Rapunzel» для утворення прикметників використано декілька суфіксів, але частіше за всі суфікс -ig: zornig, prächtig, giftig. Цей суфікс є найбільш продуктивним серед усіх і слугує засобом творення прикметників з інших частин мови, на тому ж рівні, що і ад'єктивація. Так, до абстрактного іменника *der Zorn* додали суфікс -ig і утворився прикметник *zornig*. Утворення прикметника *giftig* аналогічне, конкретний іменник *das Gift* + суфікс -ig = *giftig*. При утворенні прикметника *prächtig* використовується два засоби словотвору: дериваційний афікс -ig та умлаут ä, тобто *die Pracht* + -ig = *prächtig*.

Прикметники, які утворюються від іменників, семантично пов'язані з основою. Так, якщо основа слова — це конкретний іменник, то утворюється відносний прикметник, наприклад, *prächtige Haare*, *prächtigen Garten*. Також утворюються відносні прикметники, які можуть мати пряме або переносне значення, все залежить від контексту: *giftigen Blicken*. Прикметники, утворені від абстрактних імен, мають якісне значення: *mit zornigem Blick*.

Ще одним прикладом використання суфіксальної моделі для творення нових лексичних одиниць є додавання до основи слова суфікса -lich. За допомогою цього дериваційного афікса утворюються прикметники від іменників, дієслів і прикметників. Здебільшого це відносні прикметники особистих позначень, предметних позначень, часових позначень чи позначення стану [15].

Приклади словотвору прикметника за допомогою суфікса -lich ми знайшли у казках «Brüderchen und Schwesterchen», «Hänsel und Gretel», «Katze und Maus in Gesellschaft», «Marienkind»: прикметник часового позначення — tägliche, позначення стану — glücklich, vergeblich, menschlich, herrlich, elendiglich, grauselich, bitterlich, jämmerlich, gebräuchlich, gemeinschaftlich, lieblich, позначення приналежності — königlich.

«Der Froschkönig oder der eiserne Heinrich» — казка, у якій часто зустрічається слово golden: goldene Kugel (4 рази повторюється), goldene Krone, goldenen Tellerlein (2 рази повторюється). Цей прикметник утворився з використання суфіксу -en, тобто до основи слова das Gold додали -en. Суфікс -en (ern) може поєднуватися лише з субстантивною основою і використовується переважно для утворення прикметників на позначення речовини або матеріалів, з яких зроблений предмет (eisern, gläsern, golden, silbern). У тексті є приклад прикметника з суфіксом -ern: eiserne Bande. Також прикметники з такими суфіксами можуть використовуватись у переносному значенні, такий приклад можна побачити вже у назві казки «<...> der eiserne Heinrich».

Дуже рідко зустрічається у проаналізованих казках братів Грімм «Der Froschkönig oder der eiserne Heinrich», «Dornröschen», «Hänsel und Gretel», «Katze und Maus in Gesellschaft», «Marienkind», «Rapunzel», прикметники з суфіксом -isch: himmlische Kind, himmlischen Feuers, höhnisch. Причиною цього може бути те, що у казках, які збирали письменники, було мало слів саме з таким суфіксом. Адже раніше суфікс -isch використовували для утворення прикметників на позначення походження: himilisc, langbartisc, diutisc [15].

У казці «Dornröschen» під час опису сплячої красуні автор використовує прикметник з суфіксом -sam: «Das Mädchen war <...> sittsam». Також у казці «Marienkind» дівчинка дає обіцянку і використовує прикметник з цим же суфіксом: «Das Mädchen versprach, gehorsam zu sein <...>». Прикметники з цим

суфіксом означають характерну для об'єкта якість, здібність до чого-небудь, схильність.

Суфікс *-bar* використовується для творення прикметників у проаналізованих казках братів Грімм дуже рідко, приклад ми знайшли у казці «Der Meisterdieb»: «<...> die Sache nicht rüchbar wird». Цей суфікс надавав словам значення нести: *fluohbär*, але з часом сфера використання розширювалася: *liutbäri*. Так, прикметник *rüchbar* найчастіше використовується у конструкції *rüchbar werden* у значенні отримати розголос.

Ми знайшли у деяких казках приклади прикметників, які утворені за допомогою суфіксів *-haft*, *-los*, *-voll*. Суфікс *-haft* виражає те, що описана особа або предмет порівнюються з ким-небудь, чим-небудь: «Die Maus räumte während der Abwesenheit der Katze auf und brachte das Haus in Ordnung; die *naschhafte* Katze aber fraß den Fettopf rein aus». Суфікс *-los* виражає відсутність чогось або когось: «<...> wollen wir dem *gottlosen* Tier den Bauch füllen». Суфікс *-voll* підсилює значення слова: «<...> die Hexe aber ward ins Feuer gelegt und mußte *jammervoll* verbrennen».

У казках братів Грімм також використовується вищий та найвищий ступені порівняння прикметників. Кожен ступінь порівняння утворюється з використанням суфіксів. Вищий ступінь утворюється за допомогою суфікса *-er*, найвищий — за допомогою суфікса *-st-* (*am -sten*). Багато прикметників з кореневими голосними *a*, *o*, *u* у вищому та найвищому ступені змінюють їх на умлаут, наприклад: *kalt* — *kälter* — *am kältesten* [26].

Казки «Der Froschkönig oder der eiserne Heinrich», «Hänsel und Gretel», «Rapunzel» мають приклади творення ступенів порівняння прикметників: *alter* (*Wasserpatscher*), *großer dunkler* (*Wald*), *lieber* (*Frosch*), *garstiger* (*Frosch*), *lauter* (*Batzen*), *armer* (*Holzhacker*), *schönsten* (*Blumen*), *schönsten* (*Rapunzeln*), *größte* (*Verlangen*), *schönste* (*Kind*), *liebsten* (*Frau*), *liebste* (*Rapunzel*).

У творах використовується достатньо часто вищий та найвищий ступені порівняння прикметників, тому що авторам таким чином вдається додати

емоційності їхній розповіді, зробити її цікавішою та більш захопливою для читача. Ще однією причиною використання перебільшень у казках є прихований повчальний зміст, який легше передати, якщо гіперболізувати риси героїв, дії та реальність довкола них.

Отже, після дослідження словотвору прикметників з використанням суфіксальної моделі словотворення було складено діаграму, з нею можна ознайомитись у додатку А.

Префіксація — це один з способів словотвору, який реалізується за допомогою додавання до основи слова префікса. Відмінністю префіксації від суфіксації є те, що префікси не впливають на приналежність слова до певної граматичної категорії. Тобто під час утворення нового слова зберігаються граматичні парадигми твірного слова. Префікс у німецькій мові виступає як словотвірна афіксальна морфема, яка не має власного значення і не функціонує як самостійна лексична одиниця. Він лише означає ознаку відповідного предмета чи явища, що конкретизує значення похідної основи. Префіксальна модель була набагато менш продуктивною, ніж суфіксальна, у всі періоди історії німецької мови.

Префікси поділяють на іменникові (un-, miß-, un-, erz-, ge-, anti-, neo-) та дієслівні (miß-, zer-, er-, ver-, be-, ent-, emp-, ge-). Виділяють продуктивні префікси, які використовуються для творення прикметників: un-, erz-, un-, miß- [37].

Префікс un- часто використовується для творення прикметників. Він надає слову негативного значення, тому саме за допомогою цього суфікса утворюється багато антонімів. У казці «Rapunzel» для опису чаклунки використано прикметник unbarmherzig. Цей прикметник дуже цікавий з погляду словотвору, адже для його створення використано декілька способів словотвору. Початковим словом було barmherzig, яке утворилося від mhd. barmherze, ahd. barmherzi під впливом irbarmen та armherzi. Таким чином, відбулося складання основ barm + herz = barmherze, потім додали суфікс - ig,

утворилося слово *barmherzig*, до якого додали префікс *un-*, і з'явився антонім *unbarmherzig* [35]. У казці «*Der Meisterdieb*» також є приклад використання префікса *un-* у творенні прикметника: *un-* + *geraten* = *ungeratener Junge*. У казці «*Marienkind*» ми знайшли приметник, які утворений з цим префіксом, а також суфаксом *-lich*: *un* + *glück* + *lich* = «<...> *wirst du unglücklich*». Цікавим є те, що далі у тексті зустрічається речення, в якому використано не приметник, а іменник для опису тієї ж думки: «<...> *es könnte leicht dein Unglück werden*». Тобто таким чином можна прослідкувати закономірність побудови слова.

Іменниковий префікс *ge-* може використовуватися для творення нових слів як від іменникової основи, так і від дієслівної. У казці «*Hänsel und Gretel*» використано приметник з цим префіксом, а основа слова є дієслівною: *ge-* + *segnen* = *gesegnete (Mahlzeit)*. У казці «*Der Meisterdieb*» також є приклад такого приметника: *ge-* + *stehlen* = *gestohlenen Pferd*.

Префікс *miß-* та *un-* є іменниковими синонімічними префіксами, адже *miß-* також виражає заперечну ознаку предмета. Префікс *ur-* виражає давність, первісність ознаки, а для підвищення значення у деяких приметниках, частіше з негативною основою, вживають префікс *erz-*. Під час аналізу казок «*Brüderchen und Schwesterchen*», «*Der Froschkönig oder der eiserne Heinrich*», «*Der Meisterdieb*», «*Der Wolf und die sieben jungen Geißlein*», «*Dornröschen*», «*Hänsel und Gretel*», «*Katze und Maus in Gesellschaft*», «*Marienkind*», «*Rapunzel*», «*Schneewittchen*» не було знайдено приметників з цими префіксами.

У казці «*Marienkind*» використовується префікс *wunder-* для вираження чогось доброго або чогось, що важко уявити: «<...> *ein wunderschönes Mädchen*».

Таким чином, префіксальна модель словотвору приметників у казках братів Грімм є менш продуктивною, ніж суфіксальна, це зображено на діаграмі у додатку Б. Префіксально-суфіксальна модель у проаналізованих творах використовувалася, але у поодиноких випадках: *unglücklich*. Це говорить про

те, що суфіксальний спосіб творення більше характерний для казок, адже цим творам притаманне перебільшення, гіперболізація та опис предметів, особистого стану героїв.

Словоскладання — один із видів словотвору, який характерний для усіх германських мов. Суть його полягає у поєднанні двох або більше основ чи цілих слів, чи скорочень. Тобто під час з'єднання основ, скорочень або цілих слів, які можуть бути різними частинами мови або належати до однієї частини мови, утворюються складні слова, частини якого функціонують граматично і семантично як одне слово.

Словоскладання вважається продуктивним способом словотворення слів у німецькій мові, але саме словоскладання прикметників відіграє менше значення у збагаченні словникового складу мови [9].

В. Фляйшер зазначає, що для класифікації словоскладання прикметників застосовують два види:

- детермінативні сполуки (Determinativkomposita) (заснована на структурі компонентів і походження моделей);
- копулятивні сполуки (Kopulativkomposita) згідно з відношеннями між компонентами) [37].

Детермінативні сполуки - це дві складові слова, серед яких можна виділити головну та залежну частину (dunkelrot). А під копулятивними сполуками розуміють дві рівноправні частини (taubstumm).

Під час творення прикметників можуть використовуватися поєднувальні елементи: -(e)s, -(e)n, -(e)-. Але у казках братів Грімм, які було проаналізовано, не зустрічаються прикметники з цією моделлю з'єднання. Причиною цього може бути те, що казки довгий час були надбанням усної творчості, яка є достатньо старовинною. І тому ці елементи могли просто випускатися з слова.

Складні прикметники складаються з двох компонентів, де першим компонентом може виступати іменник, прикметник, дієслово, прислівник, а

другим — прикметник або дієприкметник. Перший компонент може підсилювати, уточнювати або доповнювати значення другого. Таким чином, головну роль у цій моделі відіграє другий компонент, тому поділяють дві групи прикметників: другим компонентом є прикметник та другим компонентом є дієприкметник [37].

Приклад прикметника, де другим компонентом є дієприкметник, ми знайшли тільки в одній казці «Schneewittchen»: rotglühenden Schuhe. Першим компонентом у цьому прикметнику виступає прикметник rot, який доповнює та уточнює значення другого компонента. Далі нашу увагу було зосереджено на прикметниках першої групи.

У казці «Katze und Maus in Gesellschaft» ми знайшли приклад прикметника, у якому перша і друга частина виступають прикметниками: in deinem dunkelgrauen Flausrock. Перший прикметник підсилює значення другого.

Прикметники, де другий компонент виступає прикметником, може поєднуватися з будь-якою частиною мови. Найбільш поширеним типом є поєднання прикметника з іменником.

У казках «Der Meisterdieb», «Dornröschen», «Hänsel und Gretel», «Rapunzel» «Schneewittchen» наявні прикметники, де першим компонентом є іменник: die Brust + krank = brustkranke Frau. Також є прикметники, де перший компонент виражає порівняння: der Stein + alt = steinalte Frau, das Wunder + schön = wunderschöne Königstochter, der Schnee + weiß = schneeweißes Vögelein.

Використання прикметника як першого компонента ми знайшли у казках «Hänsel und Gretel» та «Marienkind»: neugeschlagene Batzen, das neugeborne Kind. У цьому випадку neu виражає ступінь, відтінок якості, властивості другого компонента.

Приклад прикметника у якому першим компонентом є bitter-, наявний у казці «Der Froschkönig oder der eiserne Heinrich»: bitterböse.

У казці «Dornröschen» використано прикметник *hundertjähriger* (Schlaf) який є прикладом ще одного способу словотворення - зрощення (*undert + jähr + ig + er*). У цьому слові першим компонентом виступає числівник, який підсилює значення другого компонента, а також використано словотворчий суфікс *-ig*.

Також у казках «Der Wolf und die sieben jungen Geißlein» та «Marienkind» є приклади конверсії: *die herabgefallenen Nüsse, seiner rauhen Stimm*. Тобто відбувся перехід дієслів *herabgefallen* та *rauh* в прикметники.

Таким чином, у проаналізованих казках було знайдено приклади деривації, словоскладання, зрощення та конверсії, це зображено на діаграмі у додатку В.

Висновки до розділу 2

Отже, словотвір — це дуже важлива частина будь-якої мови, адже він вивчає структуру слів, правила, за якими створюються нові слова, словосполучення та інші мовні конструкції. Через постійний розвиток мови вивчення словотвору не втрачає своєї актуальності серед дослідників. Так, мовознавці висловлюють своє тлумачення словотвору, виділяють систему німецького словотвору, зв'язок словотвору з іншими рівнями мови, розглядають сутність та цільове призначення словотвірного ладу. Тому саме вивчення словотворчих моделей буде сприяти формуванню ефективного спілкування у реальному світі, учні зможуть формувати слова безпосередньо під час розмови, розуміти значення слів, опираючись на контекст та будову, тож відповідно буде розширюватись словниковий запас.

Прикметник знаходиться між іменником та дієсловом у загальній системі частин мови. Але він має певні морфологічні особливості, які відрізняють його від інших частин мови. Для інтеграції новостворених прикметників у мову виділяють види, засоби та моделі їх творення.

Основними видами словотвору німецької мови є словоскладання, деривація, зрощення, конверсія, словоскорочення або аббревіація, запозичення. Вони допомагають поповнювати лексичний склад та знаходити нові шляхи розвитку мови. Класифікація словотвірних моделей ґрунтується на поділі відповідно до кореневих і некореневих основ. Щодо засобів словотворення, то для прикметника у німецькій мові більш характерним є використання дериваційних афіксів та елементів сполучення слів.

Семантичне збагачення прикметників у німецькій мові найчастіше та найпродуктивніше відбувається за допомогою суфіксації. Завдяки відмінності значення будь-якого афікса, коли його використовують для утворення певної частини мови від основ різних частин мови, він може виражати різноманітні відтінки одного і того самого значення, але інколи абсолютно різних значень.

Всесвітньо відомі казки братів Грімм є культурним надбанням, яке полонить серця людей та є цікавим об'єктом для дослідження. У казках прослідковується колорит німецького суспільства, а аналіз прикметників дав можливість прослідкувати та зрозуміти особливості словотвору німецької мови.

Афіксація як один зі способів словотвору активно використовується у творенні прикметників німецької мови. Кожен суфікс та префікс несе у собі певне значення, тому під час додавання до основи може кардинально змінювати значення похідного слова.

Серед усіх словотворчих суфіксів прикметника більш вживаним у проаналізованих казках братів Грімм є *-lich*. Але найбільше прикметників використано у вищому та найвищому ступені порівняння.

Словоскладання вважають найдавнішим та найпоширенішим способом словотворення серед германських мов. Існують класифікації, згідно з якими прикметники поділяються на детермінативні та копулятивні сполуки.

РОЗДІЛ 3

ВИКОРИСТАННЯ СЛОВОТВОРУ ПРИКМЕТНИКІВ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

3.1. Особливості використання словору прикметників німецької мови у формуванні іншомовної комунікативної компетентності на матеріалах казок

Словотвір прикметників відіграє важливу роль у розвитку іншомовної комунікативної компетентності, оскільки дозволяє учням глибше засвоювати лексичні та граматичні структури, притаманні німецькій мові. В. Бейле, німецький науковець, писав, що вправи та завдання на словотвір сприяють збільшенню потенційного словникового запасу та у той же час розвивають продуктивний лексичний запас [41].

Відомо, що джерелом потенційного словника є мовна здогадка. Виділяють три групи підказок, які використовуються для розвитку мовної здогадки: внутрішньомовні (віднесення слів до певної граматичної категорії, що вказує на їхню функцію в реченні), міжмовні (схожі слова, запозичені з інших мов) та позамовні (підказки, що ґрунтуються на знанні реальних явищ і фактів) [25]. Отже, вправи на словотвір сприятимуть розвитку мовної здогадки з різних сторін. Адже розуміння правил словотвору прикметників дасть розуміння про частинки слова, які вказують на цю граматичну категорію та учні зможуть зрозуміти, чи запозичене це слово, чи ні. Також такого виду завдання сприяють використанню обґрунтованої здогадки. Якщо учасник навчального процесу не знає слово, але бачить у ньому, до прикладу, афікс, характерний для прикметника, тоді він зможе більш точно зрозуміти значення слова.

Вправи на словотвір, а також набуті через них знання та навички, можуть позитивно впливати на розвиток мовної рефлексії, тобто учень аналізує та усвідомлює мовні явища, правила, процеси, які пов'язані з мовою. Крім того, володіння правилами та закономірностями використання словотвору є ключовим для продуктивного застосування мови учнями. Завдяки знанням у цій сфері учні можуть творчо працювати зі своєю лексичною базою, що сприяє розвитку стратегій компенсації та підвищенню мовної обізнаності [41].

Застосування на заняттях з іноземної мови елементів аналізу словотвору забезпечує більш глибоке розуміння та засвоєння лексики, оскільки замість пояснення окремих слів акцент робиться на закономірностях формування цілих груп слів зі спільним значенням та правилами вживання. Різноманітні вправи зі словотвору допомагають виявити системні зв'язки між вивченими словами, організовуючи їх у словотворчі гнізда та ряди [24].

Під час використання вправ на словотвір треба враховувати, що необхідно визначати структуру похідного слова та спосіб його утворення. Перший крок передбачає морфемний аналіз, у якому виділяються всі значущі частини слова, а другий — словотвірний аналіз, що вивчає спосіб утворення слова. Ці аналізи мають різні цілі та результати. У морфемному аналізі виокремлюють усі значущі частини слова, зіставляючи однокореневі та одноструктурні слова для виділення афіксів. У словотвірному аналізі визначають спосіб утворення слова та порядок приєднання морфем. Основним навчальним матеріалом є текст, де функціонують словесні одиниці. Комплексний підхід до аналізу словотвору є важливою умовою для систематичного засвоєння мовних знань. Словотвір є ключовим засобом поповнення словникового запасу. Усвідомлене вивчення словотвору не тільки збагачує і систематизує лексичний запас учнів, а й допомагає їм опанувати граматичні, орфографічні та стилістичні норми [4].

Вправи на словотворення сприяють формуванню продуктивних навичок мовлення, оскільки учні самостійно створюють нові прикметники на основі

відомих моделей. Це розвиває креативність у мовленні, дозволяючи легко знаходити способи для вираження думок у нових контекстах. Через запозичення прикметників і використання суфіксів та префіксів, які мають культурне значення, учні також опановують культурні та соціальні аспекти мови. Тож підвищується їхня культурна компетентність та здатність до адекватної комунікації в іншомовному середовищі.

Вивчення словотворення прикметників стимулює когнітивні процеси учнів, оскільки вони вчаться аналізувати структури слів, створювати нові мовні одиниці та застосовувати їх у комунікативних ситуаціях. Таким чином розвивається критичне мислення та вміння швидко реагувати на комунікативні виклики.

Згідно з Державним стандартом сформульовані державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів з іноземної мови. Серед них є наступне: формувати «Уміння розуміти зміст нескладних автентичних текстів різних жанрів і стилів, що співвідносяться з особистісною, суспільною, освітньою сферами спілкування; користуватися словником та іншою довідковою літературою» [11].

Казки часто містять детальні описи персонажів, предметів і явищ, які включають різноманітні прикметники для передачі фізичних, емоційних та моральних характеристик. Саме це створює багатий контекст для вивчення та практики прикметників, що є важливим для розвитку лексичного запасу та комунікативної компетентності. Вивчення слів у контексті полегшує їх запам'ятовування. Таким чином учасники освітнього процесу можуть краще зрозуміти значення та функцію прикметників у тій чи іншій ситуації. Також таке вивчення допомагає учням навчитися правильно використовувати прикметники у своїх розповідях.

Мова в казках часто є нескладною та зрозумілою для учасників освітнього процесу. Тож учні мають можливість краще засвоювати основні

принципи утворення прикметників, навчитися утворювати прикметники від інших частин мови або через додавання типових для прикметника суфіксів.

Казки можуть викликати певну емоцію в учня, що допомагає краще засвоїти прикметники, пов'язані з почуттями. Вони покращують емоційну залученість у навчання, а також здатність використовувати прикметники для вираження вже власних емоцій у різних комунікативних ситуаціях.

3.2. Розробка комплексу початкових завдань з словотворчим компонентом задля ефективного засвоєння нових лексичних одиниць та розвитку іншомовної комунікативної компетентності учнів

Задля ефективного засвоєння нових лексичних одиниць та формування, розвитку навичок іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти було розроблено низку завдань, матеріалом для яких слугували казки братів Грімм.

I. Група вправ і завдань для формування фонетичної компетентності.

1. Послухайте групу із трьох слів і визначте, які з них мають однаковий звук.

giftig	hoch	glücklich
--------	------	-----------

2. Послухайте слова зі звуками [x] і [ç], піднімайте руку коли почуєте звук [ç] та плескайте, коли почуєте [x].

Zornig, ruchbar, herrlich, elendiglich, prächtig, bitterlich, furchtbar, lieblich, königlich.

3. Послухайте словосполучення із звуком [ç]. Повторіть їх, звертаючи увагу на вимову саме цього звуку.

Prächtige Haare, prächtigen Garten, giftigen Blicken, mit zornigem Blick, liebliche Stimme, menschliche Gestalt, herrliches Leben, glücklich waren, häßlich war, eine häßliche Frau, gemeinschaftliche Wirtschaft, das tägliche Brot.

4. Подивіться на малюнок з казки «Hänsel und Gretel» дайте повні відповіді на запитання.

- Welche Frau sehen wir auf dem Bild? War sie schön oder häßlich?
- Hat die Hexe prächtige Haare?
- Wie sieht der Garten der Hexe aus? Ist es ein prächtiger Garten oder nicht?
- Wie sieht die Hexe die Kinder an? Mit giftigen Blicken oder mit zornigem Blick?
- Könnte die Hexe eine liebevolle Stimme haben?
- Glaubst du, dass Hänsel und Gretel früher glücklich waren, bevor sie zur Hexe kamen?

II. Група вправ і завдання для формування лексичної компетентності.

1. Прочитайте прикметники та визначіть, які суфікси можуть використовуватись для формування прикметників у німецькій мові.

Tägliche, glücklich, giftig, königlich, sittsam, menschlich, zornig, herrlich, ruchbar, golden, eisern, höhnisch, naschhafte, gottlosen, jämmerlich, jammervoll, gemeinschaftlich, lieblich.

2. Подані словосполучення з прикметниками розподіліть на дві колонки у таблиці : вищий (der Komparativ) та найвищий (der Superlativ) ступені порівняння. Створіть також колонку, у якій запишіть звичайний (der Positiv).

Alter Wasserpatscher, liebste Rapunzel, großer dunkler Wald, lieber Frosch, schönsten Rapunzeln, garstiger Frosch, größte Verlangen, lauter Batzen, schönste Kind, armer Holzhacker, schönsten Blumen, liebsten Frau.

3. Викресліть зайве слово у рядку, яке має інший спосіб словотворення.

- Eisern, jämmerlich, sittsam, unbarmherzig.
- Steinalte, bitterböse, königlich, brustkranke Frau.
- Unglücklich, ruchbar, gesegnete, wunderschöne.

4. Перекладіть прикметники українською мовою та визначіть, чи схоже словотворення слів у німецькій та українській мовах.

Beispiel: tägliche - щоденний (нім. Suf. -lich; укр. преф. що-, суф. -н)

Glücklich, giftig, königlich, ruchbar, golden, eisern, höhnisch, naschhafte, gottlosen, gemeinschaftlich.

5. Прочитайте уривки з казки «Brüderchen und Schwesterchen» та вставте пропущені слова: menschliche (2), lustige, weichen, herrliches, großer.

- «und das <...> Geschrei der Jäger durch die Bäume, und das Rehlein hörte es und wäre gar zu gerne dabeigewesen».
- «Und hätte das Brüderchen nur seine <...> Gestalt gehabt, es wäre ein <...> Leben gewesen».
- «und ruhte sich die ganze Nacht auf seinem <...> Lager aus».
- «Der König nahm das schöne Mädchen auf sein Pferd und führte es in sein Schloß, wo die Hochzeit mit <...> Pracht gefeiert wurde».
- «Der König ließ beide vor Gericht führen, und es ward ihnen das Todesurteil gesprochen. Wie sie gerichtet waren, verwandelte sich das Rehkälbchen und erhielt seine <...> Gestalt wieder; Brüderchen und Schwesterchen aber lebten ... zusammen bis an ihr Ende».

6. Створіть власні речення з поданими прикметниками: menschlich, lustig, herrlich, großer, sittsam.

III. Група вправ і завдань для формування компетентності у техніці письма.

1. Випишіть слова, які мають суфікс -lich.

Liebliche Stimme, goldene Krone, prächtigen Garten, menschliche Gestalt, herrliches Leben, giftigen Blicken, glücklich waren, lieber Frosch, eine häßliche Frau, schönste Kind, gemeinschaftliche Wirtschaft, die naschhafte Katze, das tägliche Brot.

2. У поданих нижче словах букви переплутані. Розплутайте їх, запишіть слова, прочитайте їх уголос.

Переплутані літери	Слово
nlkuder	(Dunkler)
dreuwöcshsen	(wunderschönes)
etsbile	(liebste)
erdtuhnährjrige	(hundertjähriger)
togtoslse	(gottloses)

3. Розгадай кросворд, у якому заховані прикметники різних ступенів порівняння. Вам допоможуть малюнки.

1

2

3

4

5

Lösung:

1. alter
2. armer
3. lauter
4. dunkler
5. liebste

IV. Група вправ і завдань для формування компетентності у техніці читання.

1. Знайдіть 5 прикметників, які утворені префіксальним способом.

<https://wordwall.net/de/embed/cd7fa25617124ea8b154de488ab0905c?themeId=53&templateId=10&fontStackId=0>

2. Прочитайте словосполучення з пропущеними буквами.

G_ld_ne K_gel, e_se_ne Ba_de, hi_ml_sche K_nd, ge_or_am zu s_in, die na_chh_fte Ka_ze, dem go_tlo_en Ti_r, hu_dert_äh_iger Sch_af.

V. Група вправ і завдань для формування компетентності аудіювання.

1. Послухайте загадки про казки братів Грімм і відгадайте їх.

- In einem prächtigen Garten lebt ein garstiger kleiner Kerl. Er verwandelt sich dank eines Versprechens in einen lieben Herrn. Welche Geschichte ist das? («Der Froschkönig oder der eiserne Heinrich»)
- Ein armer Mann ist so schlau, dass er selbst den größten Reichtum stiehlt. Er bleibt unentdeckt, obwohl seine Taten lauter sind als alle anderen. Welche Geschichte wird hier erzählt? («Der Meisterdieb»)

- Eine schönste Prinzessin fällt in einen tiefen Schlaf, der hundert Jahre dauert. Nur ein großer Held kann sie durch einen Kuss wecken. Welche Geschichte erzählt dies? («Dornröschen»)
 - Zwei arme Kinder verirren sich im dunklen Wald und finden ein Haus aus Lebkuchen. Doch dort erwartet sie eine häßliche Frau mit einem zornigen Blick. Welche Geschichte ist das? («Hänsel und Gretel»)
 - Ein Kater und eine liebe Maus leben in einer gemeinschaftlichen Wirtschaft, aber der Kater hat böse Pläne. Wer ist der heimliche Gewinner dieser Geschichte? («Katze und Maus in Gesellschaft»)
 - Ein schönes Mädchen mit prächtigen Haaren wird in einen Turm gesperrt, und nur durch eine besondere Methode kann jemand zu ihr gelangen. Welche Geschichte beschreibt dies? («Rapunzel»)
 - Eine wunderschöne junge Frau mit der schönsten Haut der Welt wird von einer bösen Königin verfolgt, die sie aus Eifersucht loswerden will. Welche Geschichte erzählt dies? («Schneewittchen»)
2. Послухайте початок розповіді (0:14 — 2:36) і згадайте, що відбулося далі.

<https://youtu.be/VAvTRaPcN64?si=sDOkw4tCj-atARqr>

VI. Група вправ і завдань для формування компетентності у діалогічному мовленні.

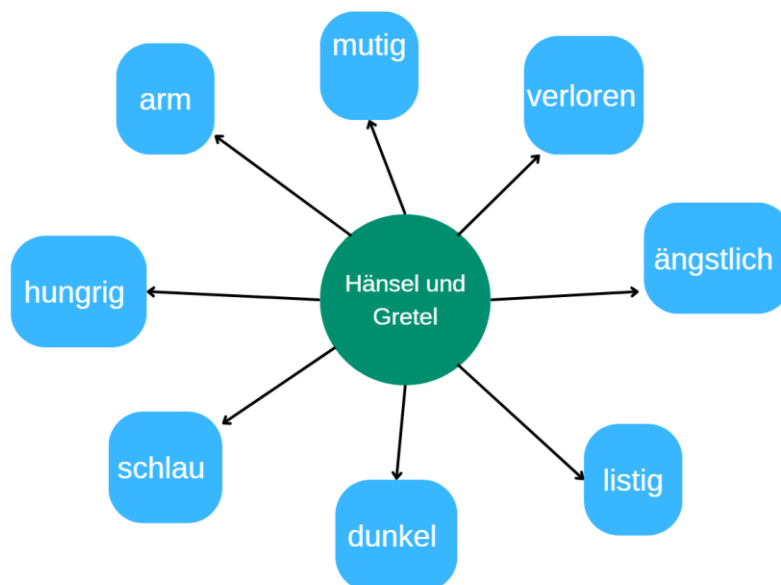
1. Уявіть, що ви прийшли у книгарню і вам хочеться купити збірку німецьких казок братів Грімм. Розкажіть продавцеві про свої побажання, а продавець нехай розповість, які саме казки включені у збірку. Розподіліть між собою ролі та складіть діалог. Також намагайтесь у своєму діалозі використовувати прикметники.
2. Уявіть, що ви прийшли на зустріч книжкового клубу, розкажіть своєму другові про одну з казок братів Грімм, а він/вона про свою улюблену казку цих авторів. Використовуйте у своїх репліках прикметники.

3. Обговоріть зі своїм однокласником/однокласницею ілюстрацію до казки «Dornröschen».

VII. Група вправ і завдань для формування компетентності у монологічному мовленні.

1. Розкажи, якими ти уявляєш героїв казки «Hänsel und Gretel». Асоціативна карта тобі допоможе.

2. Ти — відомий літературний критик. Розкажи свої враження від казки братів Грімм «Rapunzel» та відомого мультфільму «Рапунцель» від студії Walt Disney. Чи схожі вони? Які є відмінності? Використовуй прикметники у своїй розповіді.

VIII. Група вправ і завдань для формування компетентності у читанні.

1. Прочитайте заголовок казки та визначте, про що буде казка.

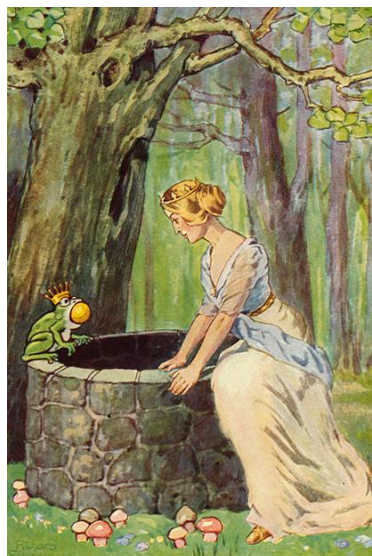
«Der Froschkönig oder der eiserne Heinrich»

2. Прочитайте казку «Der Froschkönig oder der eiserne Heinrich» та дайте відповіді на питання:

- Was verlor die Königstochter in den Brunnen?
 - Wie reagierte die Königstochter, als sie den Frosch sah?
 - Was versprach die Königstochter dem Frosch, wenn er ihr die goldene Kugel zurückholt?
 - Wie benahm sich die Königstochter, nachdem der Frosch die Kugel heraufgeholt hatte?
 - Was wollte der Frosch von der Königstochter, als er sie im Schloss besuchte?
 - Warum war der Frosch eigentlich ein verwunschener Königssohn?
 - Wie endete die Geschichte für die Königstochter und den Frosch?
 - Was passierte mit den eisernen Bändern des treuen Heinrich?
3. Оберіть малюнок, який ілюструє зміст казки «Der Froschkönig oder der eiserne Heinrich».

a.

b.

c.

d.

IX. Група вправ і завдань для формування компетентності у письмі.

1. Напиши есе за темою: «Moral und Werte in den Märchen der Brüder Grimm».

Як варіант контролю рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності ми пропонуємо провести моніторинговий тест, який базувався б на перевірці мовленнєвих компетентностей. Тобто тест буде складатися з одного завдання на аудіювання, як текст до нього можна обрати уривок з будь-якої казки братів Грімм, але не аудіо має бути не більше 3 хвилин. Наступним етапом будуть завдання на читання, також можна обрати будь-яку казку і скласти до неї завдання з варіантами відповіді або з визначенням де правда, а де брехня. Далі на вибір вчителя можна провести письмо або говоріння, все залежить від того, яку мету він перед собою ставить. Тож для говоріння можна використати як зорову опору ілюстрацію казки. У секції письмо можна

запропонувати учасникам освітнього процесу написати листа чи есе за темою “Mein Lieblingsmärchen”.

Отже, цей тест дасть вчителеві можливість оцінити рівень сформованості вмінь та навичок у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, говоріння, письма.

Висновки до розділу 3

Словотвір прикметників відіграє важливу роль у розвитку іншомовної комунікативної компетентності, адже сприяє кращому розумінню лексико-граматичних структур німецької мови та поповненню активного словникового запасу. Використання словотворчих вправ дає змогу учням формувати нові слова, що розвиває навички продуктивного мовлення та критичного мислення. Вивчення правил словотворення допомагає учням відрізнити запозичення та створювати мовні гіпотези.

Казки як навчальний матеріал створюють насичене мовне середовище для практики, оскільки містять численні прикметники для опису героїв та подій. Це підвищує ефективність запам'ятовування, активізує пізнавальні процеси і розвиває здатність учнів виражати почуття та емоції, що підвищує їхню здатність до міжкультурної комунікації.

У цьому розділі ми надали розробку комплексу вправ, у основі яких лежать казки братів Грімм. Завдання націлені на ефективне засвоєння нової лексики та розвитку іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти основної школи.

Під час формування рецептивних та репродуктивних навичок треба застосувати різноманітні методи та прийоми навчання, що допомагають ефективно вивчати та використовувати лексичний матеріал.

Важливо дотримуватися кожного етапу навчання із відповідними типами вправ, що сприятимуть успішному засвоєнню лексичного матеріалу та формуванню навичок.

ВИСНОВКИ

Нами опрацьовано наукову літературу з теми дослідження та з'ясовано.

Поняття «комунікативна компетентність» — це здатність ефективно користуватися мовою для обміну думками і ведення діалогу в різних умовах спілкування, обираючи доречні засоби та форми вираження відповідно до конкретної ситуації.

Поняття «іншомовна комунікативна компетентність» у науковій літературі визначається як здатність успішно вирішувати завдання комунікації та досягати взаєморозуміння з носіями мови відповідно до культурних норм і традицій у різних формах спілкування — як безпосереднього, так і опосередкованого.

Розвиток іншомовної комунікативної компетентності є багатостороннім процесом, що охоплює використання різноманітних методик, підходів і технік. Основні підходи включають комунікативно-діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний, культурологічний, рефлексивний, рівневий і професійно орієнтований підходи. Значну роль відіграють принципи навчання, які поділяються на дидактичні (врахування індивідуальних особливостей, систематичність, активність, наочність, науковість тощо) та методичні (орієнтація на комунікацію, взаємопов'язане навчання мови та культури, важливість вправ, автентичність матеріалів, розвиток автономії учнів). Дієві методи для розвитку цієї компетентності включають комунікативний, інтерактивний, проблемний, ігровий, проєктний і дискусійний методи.

Для досягнення поставлених нами завдань ми обрали метод словотворення як складову комунікативного методу, бо він дозволяє учасникам освітнього процесу краще розуміти будову слова та створювати похідні слова на основі вже відомих словотворчих елементів. Знання основних

моделей словотворення допомагає не лише збільшити кількість активної лексики, але й сприяє кращому розумінню значень слів та їх семантичних відтінків. Це дає змогу учням більш розгорнуто висловлювати власні думки, легко адаптуватися до різних комунікативних ситуацій і розуміти складніші тексти та мовлення.

Словотвір відіграє важливу роль у розвитку німецької мови. Він виступає фундаментальним джерелом для творення нових слів за допомогою різних способів, засобів та моделей.

Нами проаналізовано типові способи словотворення в німецькій мові на прикладах казок братів Грімм. Для дослідження нами обрано наступні твори: «Brüderchen und Schwesterchen», «Der Froschkönig oder der eiserne Heinrich», «Der Meisterdieb», «Der Wolf und die sieben jungen Geißlein», «Dornröschen», «Hänsel und Gretel», «Katze und Maus in Gesellschaft», «Marienkind», «Rapunzel», «Schneewittchen».

Аналіз творів братів Грімм дозволив нам з'ясувати, що найбільш вживаним способом словотворення за кількістю прикметників у казках є афіксація. Використання дериваційних афіксів є продуктивнішим за умлаут, зміну звуків та елементи сполучення слів. Особливо багато прикметників утворено за допомогою суфіксального способу словотворення. У казках братів Грімм найчастіше використовуються суфікси -er, -st, -en, -ern, -lich.

Префіксація використовується для словотвору прикметників не часто. Адже її основна функція полягає у модифікації вже існуючих прикметників. Тому у проаналізованих казках було знайдено приклади прикметників тільки з двома префіксами un-, ge-. Хоча серед цих двох префіксів тільки un-дослідники вважають продуктивним у творенні прикметників.

Для творення складних прикметників притаманне використання іменника, прикметника та числівника на місці першого компонента, а у ролі другого компонента частіше виступає прикметник, аніж дієприслівник. Так, серед проаналізованих прикметників 60 % складає використання іменника,

тобто він вживається найчастіше як другий компонент складного прикметника.

Казки братів Грімм є хорошою базою для дослідження словотвору прикметників німецької мови та розробки вправ на словотвір. Адже автори записували їх з уст людей, які на той час були головними носіями мови та інформації. Тому казки є відображенням народного бачення та творення слів. Через застарілість слів знайти приклади більш нових способів або засобів словотвору неможливо, але дослідити самотніть німецької мови можна тільки таким чином.

На основі казок братів Грімм був створений комплекс вправ для формування іншомовної комунікативної компетентності для уроків німецької мови в основній школі. До комплексу вправ увійшли завдання на формування фонетичної, лексичної компетентності, компетентності у техніці письма та у техніці читання, компетентності аудіювання, компетентності у діалогічному мовленні, компетентності у монологічному мовленні, компетентності у читанні, компетентності у письмі. Розроблені вправи відповідають змісту вимог Державного стандарту базової середньої освіти, віковим особливостям учасників освітнього процесу та спрямовані на формування мовленєвої та комунікативної компетентностей.

Опрацювання словотвору сприяє освоєнню нової лексики, покращує розуміння значення слів, розвитку критичного та креативного мислення. Формування іншомовної комунікативної компетентності компетентності має бути послідовним і систематичним на всіх етапах вивчення німецької мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеевко І. В. Типологія уроків іноземної мови у старшій школі та її реалізація у змісті підручників. *Проблеми сучасного підручника*. Київ, 2013. Вип. 13. С. 19-30.
2. Андрущенко Н. О. Використання інтерактивних методів навчання у закладах вищої освіти. Інтерактивний освітній простір ЗВО: матеріали міжвузівського науково-практичного вебінару (м. Вінниця, 23 березня 2018 р.). Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2018. С. 7—10.
3. Бідюк Н. М. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя філолога: зміст та структура. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: Збірник наукових праць третьої Міжнародної науково-практичної конференції (12— 14 листопада 2012р.)*. Львів, 2012. С. 158—160.
4. Бісовецька Л. А. Комплексний підхід до вивчення слова під час опрацювання теми «Будова слова» в початковій школі. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки*. Серія: Педагогічні науки. 2016. Т. 1, № 1. С. 28-33.
5. Бегека Д. А. Підготовка майбутніх магістрів іноземної філології до формування фахової комунікативної компетентності студентів педагогічного університету: дис...канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 259 с.
6. Волошина, О. С. Підготовка вчителя початкових класів до оцінювання іношомовної комунікативної компетентності молодших школярів засобами тестових технологій. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький, 2019. Вип.174. С. 230—234.

7. Вольфовська Т. О. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети. *Шлях освіти*. 2001. № 3. С. 13—16.
8. Вяхк І. А. (2013). Педагогічні умови формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій: автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 227 с.
9. Гаврилова І. Лексико-граматичні особливості словотворення в сучасній німецькій мові. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Серія : Мовознавство. Літературознавство. 2020. Вип. 31. Т. 1. С. 285-289. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/31.213799> (дата звернення 23.03.2024).
10. Глушко, О. Європейська рамка особистісної, соціальної та навчальної ключової компетентності (LIFECOMP): концептуальний вимір. *Український Педагогічний журнал*. Київ : 2023. Вип. 4. С. 35—45.
11. Державний стандарт базової і повної середньої освіти №24. [Чинний від 2004-01-14]. Вид. офіц. Київ, 2004. 85 с.
12. Дяченко, Я. М. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів при використанні проблемних методів навчання іноземної мови. *Взаємодія одиниць мови та мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 28 березня 2014 року, м. Київ*; ред. О. В. Ткачик. Київ : НТУУ «КПІ», 2014. С. 140-144.
13. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / гол. ред. О. С. Мельничук. Київ : Наук. думка, 1985. Т. 2.
14. Завіниченко Н. Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти : дис. ... канд.

- психол. наук: 19.00.07 / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2003. 229 с.
15. Зайченко О. В. Семантична структура суфіксів (на матеріалі прикметників сучасної німецької мови). *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2012. Вип. 22. С. 42-47.
16. Зайченко О. В. Словотвірні моделі суфіксальних прикметників на позначення якості (на матеріалі прикметників сучасної німецької мови). *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. Серія: : Філологія. Педагогіка. 2013. Вип. 1. С. 16-24.
17. Задунайська Ю. В. Формування іншомовної комунікативної компетентності у вищих навчальних закладах педагогічного профілю. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/Стаття-3.pdf> (дата звернення 18.05.2024).
18. Карпюк, В. А. «Класифікація способів словоскладання в сучасній німецькій мові». *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2016. Вип. 14. с. 75-81,
19. Ковальова О. А. Модель соціально-комунікативної компетентності. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Київ, 2014. № 11. С. 27—33. URL: https://lib.iitta.gov.ua/10239/1/Ковальова_11_2014.pdf (дата звернення 14. 04. 2024).
20. Козяр М. М. Інноваційні технології навчання в діяльності ВНЗ. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр. / ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків : НТУ «ХПІ», 2014. С. 142—151.
21. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Суми : СДУ, 2011. 187 с.

22. Кульчицький В. І. Проблеми теорії словотворення німецької мови. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2009. Вип. 17. С. 136-142.
23. Кухта І. В. Іншомовна компетентність у контексті формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. Вінниця, 2008. № 4. С. 27—32. URL: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/613> (дата звернення 26.01.2024).
24. Лопатка В. Д., Ісаєва І. Ф. Особливості формування іншомовного професійного лексикону у курсантів-прикордонників (на прикладі німецької мови) : зб. наук. пр. Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні та психологічні науки. 2013. № 1. С. 89-97.
25. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. ; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
26. Паремська Д. А. Практична граматики (німецька мова): навч. посібн. 9-те вид., переробл. Київ : Арій, 2017. 352 с.
27. Покора М.П. Структурно-семантичний аналіз складних німецьких економічних термінів та їх переклад українською мовою (на матеріалі німецькомовних газет) / наук. керівник : В. М. Манакін. Вінниця : ДНУ ім. В. Стуса. 2021. 138 с.
28. Пруняк В. В. Розвиток комунікативної компетентності як необхідна умова становлення творчої особистості молодшого школяра. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2020. Вип. 61. С. 51—56. URL:

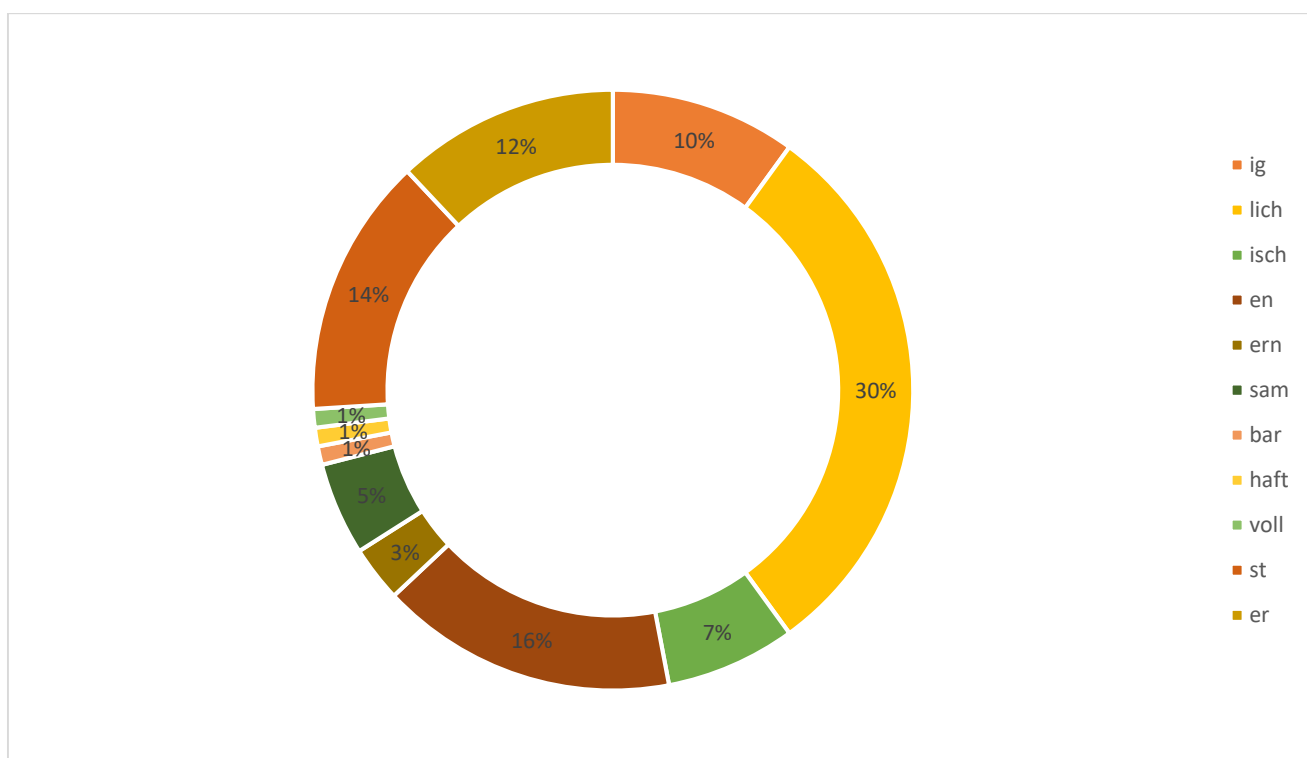
- <https://vspu.net/nzped/index.php/nzped/issue/view/186> (дата звернення 17.02.2024).
29. Романюк В. Л., Лещенко А. В. Інтерактивні методи навчання у формуванні професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. Київ, 2023. № 1. С. 34—41.
 30. Рудіна М. В. Іншомовна комунікативна компетентність як складова професіоналізму майбутніх учителів. *Освіта на Луганщині. Серія: Педагогічне друковане наукове фахове видання*. Київ, 2013. № 2 (39). URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=rwX_r1UAAAAAJ&citation_for_view=rwX_r1UAAAAAJ:UeHWp8X0SEIC (дата звернення: 22.04.2024).
 31. Сілютіна І. О. Особливості професійної підготовки вчителів іноземних мов в системі вищої освіти Швеції. *Педагогічні науки: зб. наук. праць ХДУ*. Херсон, 2016. Вип. LXIX. Т. 2. С. 142—146.
 32. Токсичний інфопростір. Як зберегти ясність мислення і свободу дії. URL: <https://news.blog.net.ua/2021/12/toksychnyy-infoprostir-yak-zberehty-iasnist-myslennia-i-svobodu-dii/> (дата звернення: 10.12.2023).
 33. Швачко С. О. У царині номінативних та комунікативних одиниць: зб. наук. пр. Сум. держ. ун-т. Суми : СумДУ, 2010. 168 с.
 34. Шестель О., Старинець О., Заїка О. Засоби формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців сфери обслуговування. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Вип 26. Т. 2. С. 179—183. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/2979/1/%d0%a1%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f%2029.pdf> (дата звернення: 23.04.2024).
 35. «barmherzig» beim Online-Wörterbuch Wortbedeutung. URL: <https://www.wortbedeutung.info/barmherzig/> (дата звернення: 06.07.2024).

36. Eichinger L. M. Deutsche Wortbildung: eine Einführung. Tübingen: Narr, 2000. 255 s.
37. Fleischer W. Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. 4. Aufl., völlig neu bearbeitet von I. Barz unter Mitarbeit von M. Schröder. Berlin/Boston: De Gruyter, 2012. 484 s.
38. Grimms Märchen. Alle Märchen der Brüder Grimm. URL : https://www.grimmstories.com/de/grimm_maerchen/list (дата звернення: 15.08.2024).
39. Henzen W. Deutsche Wortbildung / Walter Henzen. Halle, 1947.
40. Rölleke H. Gebrüder Grimm: Märchen über Märchen. Zeit Online, 2012. URL: <https://www.zeit.de/zeit-geschichte/2012/04/Maerchen-Brueder-Grimm-Urspruenge/komplettansicht> (дата звернення: 15.02.2024).
41. Targońska J. Wortbildung und Wortbildungsübungen als Forschungsgegenstand der Fremdsprachenlehr- und -lernforschung. *Acta Neophilologica*. 2013. № 1(XV), S. 201—216.

ДОДАТКИ

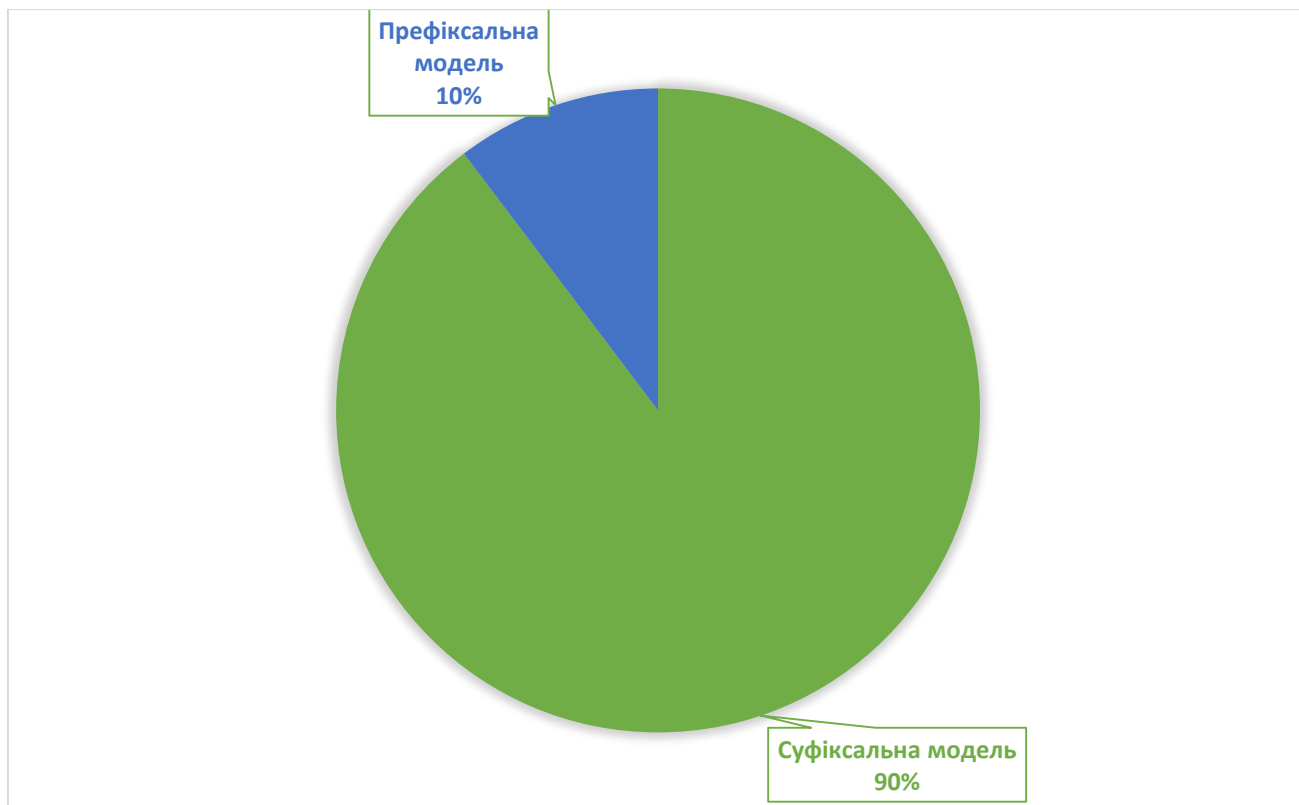
Додаток А

Діаграма результатів дослідження використання суфіксів у казках братів Грім

Додаток Б

Діаграма результатів дослідження використання префіксальної та суфіксальної моделі у казках братів Грім

Додаток В

Діаграма дослідження способів словотвору у казках братів Грім

